

XVIe Congrès de la Conférence des Cours constitutionnelles européennes
XVIth Congress of the Conference of European Constitutional Courts
XVI. Kongress der Konferenz der Europäischen Verfassungsgerichte
XVI Конгресс Конференции европейских конституционных судов

**Rapport national / National report / Landesbericht /
национальный доклад**

RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA / REPUBLIC OF MOLDOVA /
REPUBLIK MOLDAU / РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА

The Constitutional Court of the Republic of Moldova
Curtea Constituțională a Republicii Moldova

langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык

**Rapport national / National report / Landesbericht /
национальный доклад**

**RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA / REPUBLIC OF MOLDOVA /
REPUBLIK MOLDAU/ РЕСПУБЛИКА МОЛДОВА**

**The Constitutional Court of the Republic of Moldova
Curtea Constituțională a Republicii Moldova**

**langue maternelle / native language /
Muttersprache / родной язык**

**RAPORT AL CURȚII CONSTITUȚIONALE A REPUBLICII MOLDOVA
LA CEL DE AL XVI-lea CONGRES AL CONFERINȚEI CURȚILOR
CONSTITUȚIONALE EUROPENE**

VIENA, 12-14 MAI 2014

**COOPERAREA ÎNTRE CURȚILE CONSTITUȚIONALE DIN EUROPA –
SITUAȚIA ACTUALĂ ȘI PERSPECTIVE**

**RĂSPUNS LA CHESTIONARUL DE BAZĂ PENTRU RAPOARTELE
NAȚIONALE**

I. Curțile constituționale între dreptul constituțional și dreptul european

1. Curtea Constituțională este obligată prin lege să țină cont de dreptul european în exercitarea atribuțiilor sale?

Constituirea și consolidarea Republicii Moldova ca stat independent și democratic, cu statut de subiect de drept internațional (anul 1991) a determinat internaționalizarea dreptului național, îndeosebi în domeniul protecției drepturilor omului și libertăților fundamentale.

Pe parcursul anilor Republica Moldova a ratificat mai multe tratate și convenții internaționale (încheiate de Organizația Națiunilor Unite, Consiliul Europei, precum și de alte entități internaționale). Principiile și normele generale ale dreptului internațional, recunoscute de Republica Moldova, fac parte integrantă a dreptului intern, iar nivelul ierarhic al dispozițiilor tratatelor internaționale în ordinea juridică internă este determinat de conținutul acestor tratate.

Republica Moldova nu poate invoca prevederile legislației sale interne pentru a justifica neexecutarea unui tratat la care este parte. Tratatelor internaționale se execută cu bunăcredință, în conformitate cu principiul *pacta sunt servanda*.

Dispozițiile tratatelor internaționale, care, după modul de formulare, sunt susceptibile de a se aplica în raporturile de drept fără adoptarea de acte normative speciale, au caracter executoriu în sistemul de drept și sistemul judiciar al Republicii Moldova.

Impactul dreptului internațional asupra dreptului intern s-a accentuat după adoptarea Constituției Republicii Moldova la 29 iulie 1994. Analiza dispozițiilor constituționale din punctul de vedere al relației drept intern - drept internațional scoate în evidență importanța specială a instrumentelor juridice internaționale, inclusiv a celor europene, pentru raporturile juridice interne.

Conform prevederilor articolului 4 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte. Această prevedere comportă consecințe juridice, presupunând, mai întâi, că organele de drept, inclusiv Curtea Constituțională și instanțele judecătorești, în limitele competențelor ce le revin, sunt în drept să aplice în procesul examinării unor cauze concrete normele dreptului internațional în cazurile stabilite de legislație.

Articolul 4 alin. (2) din Constituție vizează corelația dintre normele dreptului internațional și dispozițiile interne privind drepturile fundamentate ale omului, acordând, în caz de neconcordanță, prioritate prevederilor internaționale.

Astfel, constatăm că norma constituțională invocată prevede prioritatea reglementărilor internaționale, la care Republica Moldova este parte, în cazul în care există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile omului și legile interne. Această normă constituțională exprimă atașamentul față de reglementările internaționale și, în același timp, probează receptivitate față de dinamica lor posibilă și previzibilă.

În Hotărârea nr.55 din 14 octombrie 1999 privind interpretarea unor prevederi ale articolului 4 din Constituția Republicii Moldova Curtea Constituțională a reținut că „*această prevedere comportă consecințe juridice, presupunând, mai întâi, că organele de drept, inclusiv Curtea Constituțională [...], sunt în drept să aplice în procesul examinării unor cauze concrete normele dreptului internațional [...], acordând, în caz de neconcordanță, prioritate prevederilor internaționale*”.

Suplimentar, menționăm că necesitatea respectării angajamentelor internaționale de către Republica Moldova este trasată și de articolul 8 din Constituție, potrivit căruia Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

Prin reglementările constituționale, dispozițiile convenționale internaționale în materia drepturilor omului au dobândit un statut aparte, fiind situate, în ierarhia actelor normative, pe o treaptă echivalentă Legii Fundamentale și având preeminență asupra prevederilor interne, în caz de divergență.

De asemenea, în spiritul textului constituțional, Curtea Constituțională dispune de instrumentele necesare în vederea îmbogățirii ansamblului garanțiilor și modalităților de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prin litigiile de constituționalitate tranșate și hotărârile pronunțate, iar drept consecință jurisprudența constituțională națională constituie un „agent eficient și dinamizator” al procedurilor de asimilare și implementare a dreptului internațional.

2. Puteți oferi exemple referitoare la izvoarele dreptului internațional, cum ar fi:

a) Convenția Europeană a Drepturilor Omului

În contextul celor expuse mai sus, se observă că Legea Supremă a Republicii Moldova nu cuprinde o referință expresă la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Însă sintagma „*celelalte tratate la care Republica Moldova este parte*” din articolul 4 din Constituție cuprinde implicit și acest instrument internațional.

Reținem că la 13 iulie 1995 Republica Moldova a devenit membru cu drepturi depline al Consiliului Europei și prin Hotărârea Parlamentului din 24 iulie 1997 a ratificat Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, încheiată la Roma la 4 noiembrie 1950, și protocoalele adiționale. Pentru moment, Republica Moldova a ratificat Protocoalele nr.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13, 14.

Conform prevederilor constituționale, Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale are o aplicabilitate directă în jurisprudența constituțională națională, cel mai frecvent fiind invocate articolele 3 - Interzicerea torturii; 6 - Dreptul la un proces echitabil; 8 - Dreptul la respectarea vieții private și de familie; 10 - Libertatea de exprimare; 11- Libertatea de întrunire și de asociere; 13 - Dreptul la un recurs efectiv; 14 - Interzicerea discriminării; Protocolul nr.1 – Protecția proprietății, Dreptul la instruire, Dreptul la alegeri libere.

Cele mai relevante hotărâri ale Curții Constituționale, ale căror soluții au fost determinate de garanțiile Convenției Europene, vor fi invocate *infra*.

b) *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*

Întrucât Moldova nu este membră a Uniunii Europene, legislația ei nu cuprinde referințe la Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În același timp, valorile respectării demnității umane, libertății, egalității și solidarității, democrației și statului de drept, trasate în Carta Uniunii Europene, au fost preluate cu titlu de principiu de către Curtea Constituțională în hotărârea sa, prin care *a declarat neconstituțională menținerea în funcție a Prim-ministrului unui Guvern demis pentru suspiciuni de corupție* (Hotărârea nr. 4 din 22 aprilie 2013 pentru controlul constituționalității Decretelor Președintelui Republicii Moldova nr. 534-VII din 8 martie 2013 privind demisia Guvernului, în partea ce ține de menținerea în funcție a Prim-ministrului-demis prin moțiuni de cenzură (pentru suspiciuni de corupție) din data de 8 martie 2013 până la formarea noului Guvern, și nr. 584-VII din 10 aprilie 2013 privind desemnarea candidatului pentru funcția de Prim-ministru). Astfel, ținând cont de faptul că acest principiu constituie o bază a acțiunii externe a Uniunii Europene, el se integrează pe deplin în conceptul măsurilor reformatoare întreprinse de Republica Moldova în contextul politicii sale externe de integrare europeană pe segmentul statului de drept și respectării drepturilor și libertăților fundamentale.

c) *alte instrumente de drept internațional în vigoare la nivel european*

Curtea Constituțională menționează că subsecvent referințelor la prevederile Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ea își fundamentează hotărârile și pe dispozițiile altor acte încheiate în cadrul Consiliului Europei, cel mai des fiind invocate:

- *Carta europeană pentru autoadministrarea locală;*
- *Convenția europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante;*
- *Convenția penală privind corupția;*
- *Convenția civilă privind corupția.*

De asemenea, în fundamentarea hotărârilor sale, Curtea Constituțională recurge la raționamentele cuprinse în rezoluțiile și recomandările CE. Cu preponderență acestea au fost invocate în hotărârile al căror obiect de reglementare l-au constituit: *sistemul judiciar, executarea hotărârilor judecătorești; protecția provizorie acordată de instanță pe probleme administrative; drepturile și îndatoririle opoziției într-un parlament democratic.*

Pentru Curtea Constituțională o sursă incontestabilă au constituit și constatările Comisiei de la Veneția expuse în rapoartele sale în probleme ce au vizat: justiția constituțională; statul de drept; drepturile și libertățile fundamentale; sistemul judecătoresc; dreptul de asociere; imunitatea parlamentară; dreptul la inițiativă legislativă etc. Mai mult, în interpretarea dispozițiilor constituționale privind *alegerea Președintelui și dizolvarea Parlamentului în cazul în care acesta nu este ales*, precum și la examinarea prevederilor legale privind *interzicerea simbolurilor comuniste, excluderea imunității judecătorilor pentru fapte de corupție* Curtea Constituțională a beneficiat de opinia *Amicus Curiae* a Comisiei de la Veneția (Hotărârea nr. 17 din 20 septembrie 2011 pentru interpretarea prevederilor art.78 din Constituția Republicii Moldova; Hotărârea nr.12 din 4 mai 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare; Hotărârea nr.22 din 5 septembrie 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi privind imunitatea judecătorului).

d) *alte instrumente de drept internațional în vigoare la nivel internațional*

Potrivit articolului 4 din Constituție, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu:

- *Declarația Universală a Drepturilor Omului;*

- pactele la care Republica Moldova este parte;
- celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948, enunță în mod solemn drepturile și libertățile fundamentale ce trebuie garantate oricărei ființe umane, fiind concepută ca „un ideal comun atins pentru toate popoarele și toate națiunile”.

Declarația a constituit temelia pentru codificarea unei ramuri distincte a dreptului internațional, exprimată prin *Pactul cu privire la drepturile civile și politice* și *Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*.

Respectivele acte au fost ratificate prin Hotărârea Parlamentului din 28 iulie 1990 și au intrat în vigoare pentru Republica Moldova la 24 aprilie 1993, fiind reținute cu regularitate în jurisprudența Curții Constituționale în cazul în care obiectul litigiului constituțional a vizat: principiul egalității și interzicerea discriminării; accesul liber la justiție; libertatea persoanei; principiul prezumției nevinovăției; dreptul la viața intimă, familială și privată; libertatea de întrunire și asociere; dreptul la studii.

Suplimentar, Curtea Constituțională în jurisprudența sa a invocat și alte acte internaționale încheiate în cadrul Organizației Națiunilor Unite, după cum urmează:

- *Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei;*
- *Convenția privind discriminarea în domeniul ocupării forței de muncă și exercitării profesiei;*
- *Convenția privind lupta împotriva discriminării în domeniul învățământului;*
- *Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante;*
- *Convenția împotriva corupției.*

3. Dreptul constituțional al țării Dvs.conține dispoziții care impun luarea în considerare a deciziilor curților europene?

Dreptul constituțional național nu conține reglementări prin care ar impune expres aplicarea în jurisprudența constituțională națională a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Totodată, conținutul drepturilor garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului și de Protocoalele sale adiționale este cel definit în jurisprudența Curții Europene, care pe cale de interpretare a lărgit mult sfera de aplicare a acestora. Or, Curtea Europeană funcționează pe baza precedentului judiciar, iar interpretarea pe care o dă textului Convenției este una evolutivă și, prin urmare, susceptibilă de schimbare.

Astfel, întrucât jurisprudența Curții Europene face corp comun cu prevederile Convenției europene, necesitatea luării în considerare a acestora, după cum s-a menționat *supra*, decurge din prevederile art.4 alin. (2) din Constituție, potrivit căruia “Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”

În această ordine de idei, prin Hotărârea nr. 42 din 14 decembrie 2000, Curtea Constituțională a raționat că “[...] după ratificarea de către Republica Moldova a Convenției europene pentru drepturile omului, *pentru țara noastră a devenit obligatorie și jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului.*”

Ulterior, în Hotărârea nr. 10 din 16 aprilie 2010 pentru revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr. 16 din 28 mai 1998 „Cu privire la interpretarea art.20 din Constituția Republicii Moldova”, Curtea Constituțională a reiterat că „***practica jurisdicțională internațională [...] este obligatorie pentru Republica Moldova, ca stat care a aderat la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale***”.

Evaluând gradul de raportare din ultima perioadă de timp a propriei jurisprudențe la jurisprudența Curții Europene, menționăm că pentru Curtea Constituțională aceasta constituie

un veritabil izvor de drept, care se aplică cu prioritate, indiferent împotriva cărui stat a fost pronunțată hotărârea Curții Europene.

4. În ce manieră jurisprudența Curții Constituționale este influențată în fapt de jurisprudența curților europene?

De reținut că jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și prevederile Convenției Europene nu numai că au o relevanță și orientează soluția Curții Constituționale, dar, în anumite circumstanțe, deține un rol esențial și direcționează examinarea litigiului constituțional. În special, acest lucru este valabil atunci când litigiul constituțional privește în substanță problema garantării sau respectării unui drept constituțional consacrat de Constituție și de Convenția Europeană.

În jurisprudența Curții Constituționale cele mai numeroase sunt deciziile prin care au fost soluționate sesizări privind încălcarea dreptului de proprietate, principiilor egalității și nediscriminării, dreptului la apărare, accesului liber la justiție, procesului echitabil soluționat într-un termen rezonabil, libertății de întrunire și asociere.

Subsecvent, în hotărârile sale Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra limitelor ce pot fi aduse unor drepturi și libertăți fundamentale, având ca punct de reper, pe lângă normele constituționale, atât dispozițiile Convenției, cât și jurisprudența Curții de la Strasbourg.

Inter alia, în Hotărârea nr.19 din 18 decembrie 2012, Curtea Constituțională a evidențiat: “24. [...] deși soluționarea litigiilor concrete între persoane concrete este atribuția exclusivă a instanțelor judecătorești, acestea fiind și singurele în măsură să cuantifice *in concreto* efectele aplicării normei la situația de fapt dedusă instanței, prin raportarea normelor contestate atât la dispozițiile constituționale, cât și la prevederile Convenției Europene, Curtea Constituțională statuează asupra calității normei juridice de a respecta *in abstracto* dispozițiile Constituției și ale Convenției Europene, ținând cont, în același timp, de efectele potențiale sau de riscurile pe care le comportă aceasta în raport cu destinatarul normei.”

Totodată, este necesar de menționat că raportarea la jurisprudența Curții Europene, care stabilește un grad minim de protecție, nu exclude instituirea unui grad mai ridicat de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale de către Curtea Constituțională prin hotărârile pronunțate. Astfel, la examinarea unei sesizări care viza norme legale referitoare la ”licența executorilor judecătorești”, pe care Guvernul a solicitat să fie respinsă pe motiv că executorii judecătorești, prin statutul lor, sunt excluși din câmpul de protecție al drepturilor fundamentale garantate de Convenția Europeană, Curtea Constituțională în Hotărârea nr.19 din 2012 a enunțat: “28. [...] Convenția Europeană în articolul 53 (Apărarea drepturilor omului recunoscute) recunoaște expres dreptul statelor de a asigura o protecție mai înaltă decât cea oferită de Convenția Europeană: „Nici o dispoziție din prezenta Convenție nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părți contractante sau oricărei alte convenții la care această parte contractantă este parte.”

Prin hotărârile pronunțate, care parțial au fost fundamentate pe prevederile Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Curtea Constituțională contribuie la evidențierea importanței acestor prevederi în cadrul legislației privind drepturile omului, dar și la asigurarea unei juste interpretări și aplicări a acestor norme de către instanțele judecătorești în lumina art.140 din Constituție, care statuează caracterul obligatoriu al hotărârilor Curții Constituționale.

Este de menționat că la realizarea controlului constituționalității unor prevederi legale care vizează drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei instanța de jurisdicție constituțională a Republicii Moldova, prin hotărârile emise, confirmă principiul de aplicabilitate directă a Convenției Europene și a jurisprudenței Înaltei Curți și contribuie esențial la procesul de integrare efectivă a prevederilor Convenției Europene în ansamblul

reglementărilor interne în materia drepturilor omului, reieșind din poziția Curții Constituționale de legiuitor negativ.

Evoluția continuă a jurisprudenței Curții Europene a determinat Curtea Constituțională, în unele situații, să-și reconsidere propria jurisprudență. Un exemplu elocvent constituie *Hotărârea nr.10 din 16 aprilie 2010 pentru revizuirea Hotărârii Curții Constituționale nr.16 din 28 mai 1998* “Cu privire la interpretarea art.20 din Constituția Republicii Moldova” în redacția Hotărârii nr.39 din 9 iulie 2001, prin care Curtea a statuat că actele administrative cu caracter individual, emise de Parlament, Președintele Republicii Moldova și Guvern în exercițiul atribuțiilor prevăzute expres de normele constituționale sau legislative, ce țin de alegerea, numirea și destituirea din funcțiile publice a persoanelor oficiale exponente ale unui interes public deosebit, fac obiect al controlului constituționalității la sesizarea subiecților abilitați cu acest drept sub aspectul formei și procedurii de adoptare. Unul din argumente pentru revizuirea hotărârii sale anterioare a servit modificarea jurisprudenței Curții Europene expusă în cauza *Pellegrin c. Franței* prin hotărârea asupra cauzei *Vilho Eskelinen ș.a. c. Finlandei*, examinată direct de Marea Cameră. Curtea Constituțională în hotărârea sa a expus următoarele motive:

“Necesitatea revizuirii hotărârii [...] constă în posibilele contradicții între jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova și jurisprudența CtEDO ca urmare a modificărilor survenite în ultimii ani în jurisprudența acesteia. Situația descrisă urmează a fi soluționată de către Curtea Constituțională pentru a evita abaterile de la practica jurisdicțională internațională, care este obligatorie pentru Republica Moldova, ca stat care a aderat la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

[...]

Astfel, luând în considerare cursul coerent, interdependent și sincronic al jurisprudenței Curții Constituționale a Republicii Moldova față de jurisprudența CtEDO, este logică adoptarea prezentei hotărâri, aceasta fiind necesară pentru ca Republica Moldova să poată trece “testul Eskelinen” [...]

[...]

Așadar, revizuirea Hotărârii nr.16 din 28.05.1998 este dictată atât de Constituție, cât și de noua jurisprudență a CtEDO și necesitatea Republicii Moldova de a corespunde “testului Eskelinen.” În sensul acestei interpretări, în Republica Moldova dreptul intern și cel internațional reprezintă un tot întreg, o structură unitară. Așadar, în categoria actelor normative se includ și normele internaționale la care Republica Moldova este parte. Având în vedere că prin interpretarea prevederilor Convenției Europene jurisprudența CtEDO face parte din dreptul accesoriu la tratatul internațional (soft law), ea devine parte a dreptului intern. De aici, modificarea jurisprudenței CtEDO echivalează cu modificarea actelor normative, fapt care permite Curții Constituționale, în baza art.72 din Codul jurisdicției constituționale, să-și reconsidere propria jurisprudență.”

5. În hotărârile sale, Curtea Constituțională se referă cu regularitate la jurisprudența Curții de Justiție a UE și/sau a Curții Europene a Drepturilor Omului? Care sunt exemplele cele mai elocvente?

Începând cu anul 2010, Curtea Constituțională s-a referit la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în majoritatea hotărârilor sale. Acest fenomen a luat amploare în anul 2011, fiind schimbată și structura hotărârilor Curții Constituționale, care în prezent reproduce fidel structura hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

Curtea Constituțională invocă jurisprudența Curții Europene ori de câte ori este necesar, în funcție de obiectul sesizării. Jurisprudența Curții Constituționale reflectă majoritatea articolelor Convenției Europene, cum ar fi:

- *Interzicerea torturii (art.3 CoEDO)*

Declarând neconstituționale unele prevederi ale Codului penal și ale Codului de executare, prevederi care vizau instituirea și aplicarea, în scopul înlăturării unui pericol și preîntâmpinării faptelor prevăzute de legea penală, a măsurii de siguranță *castrarea chimică* a infractorilor ce atentează la inviolabilitatea sexuală a altor persoane, inclusiv a minorilor, Curtea Constituțională a menționat că, potrivit articolului 3 din Convenția Europeană, nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante, interdicția purtând un **caracter absolut**. Articolul 3 din Convenția Europeană nu conține nici o prevedere referitoare la excepții și nici o derogare de la această normă nu este permisă în conformitate cu articolul 15 § 2, chiar și în cazul unei urgențe de interes public legată de existența unui pericol pentru viața națiunii (*Hotărârile CEDO Selmouni v. Franța* din 28 iulie 1999, *Assenov și alții v. Bulgaria* din 28 octombrie 1998, *Peers v. Grecia* din 19 aprilie 2001). La fel, urmând raționamentele Curții Europene privind respectarea demnității umane în cadrul aplicării tratamentelor medicale, Curtea a reținut că, fiind o intervenție în domeniul sănătății, care urmează a fi aplicată unei persoane adulte și sănătoase mental, castrarea chimică nu ar trebui să fie efectuată decât cu consimțământul liber și în cunoștință de cauză al persoanei vizate (*Hotărârea CC nr.18 din 4 iulie 2013*).

- *Dreptul la libertate și la siguranță (art. 5 CoEDO)*

Prin prisma articolului 5 în corelație cu articolul 14 din Convenția Europeană, Curtea Constituțională a reamintit că, potrivit jurisprudenței europene, ***faptul că militarii ar putea face obiectul unei sancțiuni disciplinare privative de libertate, în timp ce civilii nu, nu instituie o discriminare incompatibilă cu Convenția Europeană, deoarece condițiile și cerințele vieții militare diferă, după natura lor, de cele ale vieții civile (a se vedea hotărârea CEDO Engel și alții v. Țările de Jos, § 73).*** (*HCC nr.12 din 1 noiembrie 2012*).

- *Dreptul la un proces echitabil (art.6 CoEDO)*

Analizând principiul accesului liber la justiție sub aspectul normelor din Codul de procedură civilă, care prevăd obligativitatea respectării procedurii prealabile în cazurile stabilite de lege, Curtea Constituțională a enunțat, prin prisma jurisprudenței Curții Europene, că ***dreptul de acces la justiție nu poate fi un drept absolut, ci unul care poate implica limitări, inclusiv de ordin procedural, cât timp acestea sunt rezonabile și proporționale cu scopul urmărit, la fel fiind necesar ca limitările aduse să nu atingă însăși substanța acestui drept***. Dreptul de acces la o instanță de judecată impune, prin însăși natura sa, a fi reglementat de către stat, reglementare care poate fi variabilă în timp și spațiu, în funcție de nevoile și resursele comunității și ale indivizilor (*Ashingdane contra Regatului Unit al Marii Britanii*). În același context, Curtea Constituțională a menționat că în spiritul raționamentelor Curții Europene accesul la justiție poate fi limitat în special prin instituirea condițiilor de admisibilitate, domeniu în care statul se bucură de o anumită marjă de apreciere. Aceste limitări trebuie să urmărească un scop legitim, asigurându-se o proporționalitate între interesul persoanei și scopul legitim urmărit (*Guérin contra Franței, 29 iulie 1998, § 37*) (*HCC nr.14 din 15 noiembrie 2012*).

Prin Legea nr.153 din 5 iulie 2012 pentru modificarea și completarea unor acte legislative a fost modificat art. 25 din Legea cu privire la Consiliul Superior al Magistraturii în sensul restrângerii dreptului magistraților de acces la justiție prin instituirea unui drept de atac doar în partea ce se referă la procedura de emitere/adoptare a hotărârii Consiliului Superior al Magistraturii. La examinarea constituționalității prevederilor legale, Curtea Constituțională a făcut referire la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 19 aprilie 2007 în cauza *Eskelinen c. Finlandei*. În această hotărâre, Curtea de la Strasbourg a statuat că statele membre ale Consiliului Europei pot nu doar restricționa aplicabilitatea art.6 §1 din

Convenție, în privința unor categorii de funcționari publici, ci pot chiar exclude aplicabilitatea garanțiilor prevăzute în art. 6 §1 în privința unor categorii de funcționari publici care participă nemijlocit la înlăptuirea puterii de stat. Statele pot introduce astfel de restricții, dacă în acest sens există motive obiective legate de interesul statului. Astfel, Curtea Constituțională a considerat că, în speță, Parlamentul Republicii Moldova a stabilit în mod justificat că Consiliul Superior al Magistraturii examinează pe fond, cu respectarea tuturor garanțiilor procedurale (art.6 §1 al Convenției Europene), toate contestările magistraților, iar Curtea Supremă de Justiție examinează contestările aduse împotriva hotărârilor acestuia în partea ce ține de drept. În acest sens, Parlamentul a considerat că autoritatea Consiliului Superior al Magistraturii, organ electiv format în majoritate din judecători aleși de întregul corp judecătoresc, întrunește criteriile necesare pentru a acționa ca o instanță de judecată independentă și imparțială, numită în baza legii (*HCC nr.17 din 2 iulie 2013*).

• *Dreptul la respectarea vieții private și de familie (art.8 CoEDO)*

În cauza prin care a fost declarată neconstituțională specificarea denumirii bolilor și defectelor fizice, potrivit Baremului medical din Anexa nr. 2 la Regulamentul cu privire la expertiza medico-militară în Forțele Armate ale Republicii Moldova, Curtea Constituțională a avut prilejul de a se referi la practica Curții Europene, după care protecția datelor personale, inclusiv a datelor medicale, este de o importanță fundamentală pentru ca o persoană să se poată bucura de dreptul său la respectarea vieții private și a vieții de familie, așa cum este acesta garantat de art.8 din Convenție. La examinarea prevederilor normative, Curtea Constituțională s-a referit la *cauza Z vs. Finlanda, Hotărârea din 25.02.1997*, după care “în lipsa unei asemenea protecții, persoanele care necesită îngrijire medicală nu ar mai fi dispuse să furnizeze informații cu caracter personal și intim, necesare prescrierii tratamentului apropiat pentru boala de care suferă, sau să consulte un medic, ceea ce ar fi de natură să le pună viața în pericol, iar în caz de boli transmisibile, un asemenea pericol poate exista pentru colectivitate. [...] De aceea, **legislația internă a statelor trebuie să cuprindă garanții adecvate pentru a împiedica orice comunicare sau divulgare de date cu caracter personal privitoare la sănătatea persoanei, în conformitate cu dispozițiile art. 8 paragraful 1 al Convenției.**” (*HCC nr.13 din 6 noiembrie 2012*).

• *Libertatea de gândire, de conștiință și de religie (art.9 CoEDO)*

De asemenea, în ceea ce privește articolul 9 din Convenția Europeană, Curtea Constituțională a invocat jurisprudența europeană constatând că, deși nu pot fi impuse civililor, restricțiile privind comportamentul și atitudinile motivate de religie sunt acceptabile în armată. Curtea a reținut că, **prin îmbrățișarea carierei militare, membrii forțelor armate se supun de bună voie unui sistem de disciplină militară și unor limitări ale drepturilor și libertăților pe care acest sistem le implică** (hotărârile CEDO Kalac v. Turcia din 1 iulie 1997, § 28, și Larissis și alții v. Grecia din 24 februarie 1998, §§ 50-51, despre prozelitism în armată). (*HCC nr.12 din 1 noiembrie 2012*).

• *Libertatea de exprimare (art. 10 CoEDO)*

În cauza pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare, Curtea Constituțională, la fel, s-a bazat pe jurisprudența Curții Europene, în care a reținut că datorită rolului pe care-l au în viața social-politică **partidele politice – în fapt, singurele formațiuni ce pot să ajungă la exercitarea puterii într-un stat – au capacitatea de a influența regimul politic statal**. Prin proiectele de model global de societate pe care le propun alegătorilor și prin capacitatea de a

realiza aceste proiecte, odată ajunse la putere, partidele politice se disting de orice alte organizații care activează în domeniul politic (*cauza Partidul Prosperității și altii v. Turcia*).

Curtea Constituțională a argumentat poziția sa prin multiple cauze din jurisprudența Curții Europene referitoare la afișarea simbolului unei mișcări politice, în contextul art.10 din Convenția Europeană, precum: *Vajnai vs. Ungaria (Dosarul nr. 33629/06), hotărârea din 8 iulie 2008; Fratanolo vs. Ungaria (Dosarul nr. 29459/10), hotărârea din 3 noiembrie 2011, și Faber vs. Ungaria (Dosarul nr. 40721/08), hotărârea din 24 iulie 2012 (HCC nr.12 din 4 iunie 2013)*.

Examinând unele prevederi ale Codului audiovizualului, potrivit cărora deciziile Consiliului Coordonator al Audiovizualului devin executorii de la data adoptării, Curtea Constituțională a invocat principiile generale ale pluralismului în mass-media audiovizuală și, în contextul jurisprudenței Curții Europene, a subliniat că libertatea de exprimare, consacrată în alineatul 1 al articolului 10, este unul din fundamentele esențiale ale unei societăți democratice, una din condițiile primordiale ale progresului său (*Lingens v. Austria, din 8 iulie 1986, § 41*). Libertatea presei și mass-media de știri oferă publicului unul dintre cele mai bune mijloace de a cunoaște și de a aprecia ideile și atitudinile liderilor politici. Este de datoria presei să transmită informații și idei cu privire la aspectele discutate în arena politică, precum și pe cele din alte domenii de interes public. La funcția sa de a disemina informații se adaugă dreptul publicului de a recepta (a se vedea, de exemplu, *Handyside v. Marea Britanie, din 7 decembrie 1976, § 49, și Lingens, precitată, §§ 41-42*).

Astfel, Curtea a considerat că măsura suspendării sau a retragerii licenței radiodifuzorului este susceptibilă să aducă atingere substanței garanțiilor procedurale de care ar trebui să beneficieze radiodifuzorii în temeiul articolului 10 al Convenției Europene și este incompatibilă cu principiul statului de drept.

Curtea a remarcat că, ***dat fiind faptul că scopul procedurii este revocarea, temporară sau permanentă, a autorizației de emisie acordate unui radiodifuzor, aceasta implică în mod incontestabil o ingerință în libertatea de exprimare, garantată de articolul 32 din Constituție și de articolul 10 din Convenția Europeană (Nur Radyo Ve Televizyon Yayincılığı A.Ş. v. Turcia (nr.2) din 12 octombrie 2010) (HCC nr.17 din 6 decembrie 2012)***.

• *Libertatea de întrunire și de asociere (art. 11 CoEDO)*

La fel, în cauza prin care s-au declarat neconstituționale unele prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare, Curtea a subliniat și pe terenul art. 11 faptul că nu există democrație fără pluralism. De aceea ideile exprimate de partidele politice, entități aflate sub protecția dispozițiilor art.11 din Convenția Europeană, reprezintă exercițiul colectiv al libertății de exprimare, ceea ce semnifică și protejarea lor de prevederile art.10.

Jurisprudența constituțională a făcut referință la practica Curții Europene, precizând că este deosebit de important de a avea un flux liber de opinii și informații în campaniile electorale. Astfel, a fost reținută cauza *Bowman v. Regatul Unit*, în care Curtea Europeană a statuat:

„[...] alegerile libere și libertatea de exprimare, în special libertatea dezbaterilor politice, formează împreună piatra de temelie a oricărui sistem democratic (a se vedea hotărârea Mathieu-Mohin și Clerfayt v. Belgia din 2 martie 1987, Seria A, Nr.113, § 47 și hotărârea Lingens v. Austria din 8 iulie 1986, Seria A, Nr. 113, §§ 41-42). Cele două drepturi sunt legate unul de altul și operează pentru a se consolida reciproc: de exemplu, după cum a observat Curtea, în trecut, libertatea de exprimare este una dintre „condițiile” necesare pentru a asigura libertatea de exprimare a opiniei publicului în alegerea legislativului. Din acest motiv este deosebit de important ca opiniile și informațiile de toate tipurile să poată circula liber în perioada premergătoare alegerilor [...]”

Totodată, Curtea Constituțională a invocat că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că “statele au un drept de control asupra conformității scopului și activității unei asociații cu regulile stabilite prin legislația națională, dar ele trebuie să-l utilizeze în așa

fel, încât să corespundă obligațiilor asumate prin Convenție. ***Limitele libertății de asociere, prevăzute de art.11, impun o interpretare restrictivă, deoarece numai rațiuni convingătoare și imperative pot justifica o eventuală restrângere a exercițiului ei*** (cauza *Sidiripoulos și alții v. Grecia*, § 40). (HCC nr.12 din 4 iunie 2013).

- **Interzicerea discriminării (art. 14 CoEDO)**

Curtea Constituțională a exercitat controlul constituționalității prevederilor legale, prin care militarilor-bărbați li se interzicea dreptul la concediu pentru îngrijirea copilului.

Astfel, sprijinindu-se pe jurisprudența Curții Europene în materia art. 14 din Convenție (*Burghartz v. Elveția din 22 februarie 1994*, § 27 și *Schuler-Zgraggen v. Elveția din 24 iunie 1993 etc*), Curtea Constituțională a reamintit că numai considerente foarte puternice ar putea determina aprecierea unei diferențe de tratament ca fiind compatibilă cu Convenția Europeană.

Axându-se pe hotărârile *Smith și Grady v. Regatul Unit*, § 89, și *Lustig-Prean și Beckett v. Regatul Unit*, § 82, din 27 septembrie 1999, Curtea Constituțională a reiterat că, ***deși buna funcționare a unei armate este greu de conceput fără norme juridice menite să prevină prejudicierea sa de către personalul militar, autoritățile naționale nu pot însă să se bazeze pe astfel de norme pentru a împiedica exercitarea de către membrii forțelor armate a dreptului lor la respectarea vieții private***, care se aplică militarilor la fel ca și altor persoane aflate sub jurisdicția statului.

Curtea a reținut că ***refuzul autorităților de a recunoaște reclamantului, militar de sex masculin, dreptul la concediu pentru îngrijirea copilului, raportat la militari de sex feminin, căroră acest drept le era recunoscut, constituie o încălcare a art.14 și art.8 din Convenție*** (*Konstantin Markin v. Rusia (cererea nr.30078/06, hotărârea Marii Camere din 22 martie 2012; Hulea v. România din 2 octombrie 2012)*). Făcând referință la art 14 în corelare cu art. 8 din Convenția europeană, Curtea Constituțională a considerat că excluderea militarilor de sex masculin de la exercitarea dreptului la concediu parental, în timp ce militarii de sex feminin au acest drept, nu poate fi considerată ca fiind fondată pe o justificare obiectivă sau rezonabilă. Prin urmare, Curtea a conchis că această diferență de tratament constituie o discriminare fondată pe sex (HCC nr.12 din 1 noiembrie 2012).

Curtea a recurs la jurisprudența europeană și în contextul examinării constituționalității prevederilor legale, potrivit căroră stabilirea pensiei pentru limită de vârstă constituie unul din temeiurile suplimentare de încetare a raporturilor de muncă cu cadrele didactice. În acest sens, Curtea Constituțională a reamintit că, potrivit jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, ***articolul 14 din Convenție nu are o existență independentă, deoarece nu poate fi invocat decât cu privire la drepturile și libertățile pe care aceasta le reglementează*** (“*Aspecte privind regimul lingvistic în școlile belgiene*” v. *Belgia*, 23 iulie 1968, seria A nr. 6, § 9). Astfel, protecția oferită de articolul 14 din Convenție este accesorie drepturilor materiale definite de Convenție, printre care nu se enumeră și dreptul la muncă (HCC nr.5 din 23 aprilie 2013).

- **Protecția proprietății (Protocolul nr. 1, art. 1)**

La examinarea unor prevederi legale privind suspendarea din oficiu a licenței executorului judecătoresc de către ministrul justiției pentru încălcarea gravă a legislației fără implicarea Colegiului disciplinar, mandatat cu respectiva competență, Curtea Constituțională a aplicat *mutatis mutandis* raționamentele Curții Europene în cauza *H. v. Belgia din 30 noiembrie 1987* și *Buzescu v. România din 24 mai 2005* și a menționat că dreptul pe care îl implică deținerea licenței pentru executorul judecătoresc de a-și forma **propria clientelă** în procesul exercitării atribuțiilor sale statuate de lege poate fi asimilat dreptului de proprietate, consacrat de

articolul 46 din Constituție și articolul 1 din Protocolul nr.1 la Convenția Europeană. De asemenea, Curtea Constituțională a reținut că, în pofida faptului că potrivit legii activitatea executorului judecătoresc nu constituie o activitate de întreprinzător, deținerea licenței dă naștere pentru executorul judecătoresc la o „speranță legitimă și rezonabilă” cu privire la caracterul ei de durată și la **posibilitatea obținerii avantajelor ce rezultă din exercițiul activității care-i face obiectul în mod continuu**. Astfel, normele contestate, în forma în care erau expuse, au fost declarate neconstituționale (*HCC nr. 19 din 18 decembrie 2012*).

Raționamentele Curții Europene, menționate mai sus, au fost reținute de către Curtea Constituțională și la examinarea constituționalității unor prevederi din Legea cu privire la notariat referitoare la aplicarea sancțiunilor disciplinare (suspendarea sau retragerea licenței) de către ministrul justiției, în baza deciziei colegiului disciplinar. Curtea Constituțională a considerat necesar să examineze conținutul normelor supuse controlului constituționalității după următorul test: 1) dacă licența de notar constituie un „bun”, în sensul articolului 46 din Constituție și articolului 1 din Protocolul nr.1 la Convenția Europeană; 2) dacă suspendarea și retragerea licenței notarului prin ordinul ministrului justiției, în baza deciziei colegiului disciplinar, constituie o ingerință în dreptul de proprietate; 3) în cazul existenței unei ingerințe, dacă aceasta este prevăzută de lege, previzibilă, accesibilă și clară; 4) dacă ingerința este proporțională cu scopul urmărit. În urma respectivei analize, în pofida marjei de apreciere de care se bucură statul în reglementarea activității notariale, din moment ce suspendarea și retragerea licenței notarului este dată în competența Colegiului disciplinar, mandatat prin lege, care decide în cadrul unei proceduri ce asigură respectarea garanțiilor procesuale, actul ministrului justiției fiind doar ulterior intervenției organului profesional și fiind pasibil de contestare în instanța de judecată, Curtea Constituțională a constatat că modul în care sunt expuse prevederile contestate nu lasă loc pentru o aplicare abuzivă și nu sunt contrare articolului 46 combinat cu articolul 54 din Constituție (*HCC nr. 15 din 20 iunie 2013*)

- *Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori (Protocolul nr. 7, art. 4)*

Curtea Constituțională, examinând constituționalitatea unor prevederi din articolul 320 din Codul penal, care vizează aplicarea sancțiunii penale pentru neexecutarea intenționată sau eschivarea de la executare a hotărârii instanței de judecată, dacă aceasta a fost comisă după aplicarea sancțiunii contravenționale, a menționat că în jurisprudența sa Curtea Europeană reamintește că articolul 4 al Protocolului nr.7 are drept scop interzicerea repetării procedurilor penale închise definitiv, evitând ca o persoană să fie urmărită sau pedepsită penal de două sau mai multe ori pentru aceeași infracțiune (*Gradinger vs. Austriei, hotărârea din 23 octombrie 1995*). Astfel, ***principiul non bis in idem poate fi invocat doar dacă cel puțin două proceduri independente și diferite privind aceeași acuzare se încheie cu mai mult de o condamnare*** (*Stanca c. României (decizie), nr.59028/00 din 27 aprilie 2004*).

Curtea Constituțională a reținut că, în corespundere cu jurisprudența Curții Europene, majoritatea contravențiilor intră în câmpul de aplicare al „materiei penale” din Convenția europeană. Astfel, Curtea Europeană a decis că, în pofida depenalizării anumitor infracțiuni, caracterul atât preventiv, cât și coercitiv al sancțiunilor administrative de substituție este suficient, în corespundere cu articolul 6 din Convenția Europeană, pentru a stabili natura penală a infracțiunii (*Peresen vs. Danemarca, 14 septembrie 1998*). În consecință, sunt aplicabile garanțiile prevăzute nu doar de art. 6 în materie penală (inclusiv prezumția de nevinovăție), ci și celelalte garanții, mai generale (art. 7 din Convenție, dublul grad de jurisdicție etc.), inclusiv principiul non bis in idem. Ca urmare, o persoană sancționată contravențional nu ar putea fi cercetată penal (chiar dacă ar fi achitată) pentru aceeași faptă.

Totodată, cu referire la aplicarea eficientă a sancțiunilor pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive, Curtea a menționat că, în jurisprudența sa, Curtea Europeană a statuat că **neexecutarea unei obligații legale constituie o infracțiune instantanee, care este**

completamente consumată prin omisiunea de a îndeplini acțiunea prescrisă de lege. O astfel de infracțiune se realizează **la un moment dat** printr-un fapt **unic**. Respectivetele raționamente sunt expuse de către Curtea Europeană în decizia *Smolickis vs. Letonia din 27 ianuarie 2005*, în care Curtea s-a pronunțat în privința sancționării repetate a unei persoane pentru neexecutarea obligației legale de a depune bilanțul financiar.

La fel, Curtea Europeană a specificat că articolul 4 din Protocolul nr. 7 la Convenția europeană interzice sancționarea repetată a aceleiași persoane pentru același comportament și nu exclude sancționarea succesivă, întemeiată pe comportamente manifestate la diverse reprize, chiar dacă acestea prezintă în substanță un caracter similar sau identic (*decizia Smolickis s. Letonia și decizia Raninen vs. Finlanda, din 7 martie 1996*).

În context, aplicând *mutatis mutandis* raționamentele Curții Europene în decizia *Smolickis vs. Letonia*, Curtea reține că prima sancționare conform prevederilor articolului 318 din Codul contravențional și a doua conform prevederilor articolului 320 din Codul penal se referă la perioade distincte, între care nu există suprapunere, chiar dacă inerția persoanei sancționate față de executarea hotărârii judecătorești era aceeași înainte, pe parcursul și între cele două perioade (*HCC nr. 13 din 11 iunie 2013*).

6. Exemple în care s-ar oglindi divergența între jurisprudența Curții Constituționale și cea a curților europene.

Justiția constituțională a Republicii Moldova tinde a fi în concordanță cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Totuși s-a atestat situația în care practica națională a fost determinată să se uniformizeze ca urmare a pronunțării unor hotărâri de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Astfel, cauza *Tănase v. Moldova (Cererea nr. 7/08)* constituie un exemplu elocvent, prin care divergențele create la nivel național prin jurisprudența Curții Constituționale au fost remediate de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În speță, la 26 mai 2009 Curtea Constituțională a emis Hotărârea nr. 9 asupra constituționalității Legii nr. 273 -XVI din 7 decembrie 2007 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” și Legii nr.76-XVI din 10 aprilie 2008 „Pentru modificarea și completarea Codului electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997”, legi prin care se interzicea deținerea funcțiilor publice (implicit funcția de deputat) de către cetățenii Republicii Moldova care dețineau și cetățenia altui stat. Curtea Constituțională a reținut că statele-părți la Convenția europeană cu privire la cetățenie nu sunt lipsite de dreptul de a stabili pentru funcționarii publici incompatibilități legate de deținerea multiplei cetățenii. La fel, aceasta a menționat că o asemenea abordare a problemei corelează și cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materie de drepturi electorale, care a reținut că, deși art.3 din Protocolul nr. 1 la Convenție garantează fiecărei persoane „dreptul de vot” și „dreptul de a candida la alegerea corpului legislativ”, aceste drepturi nu sunt absolute, nu sunt expres prevăzute în textul articolului 3, nu sunt definite de acesta, lăsînd „loc unor limitări implicite”. Instanța de jurisdicție constituțională de asemenea, a constatat că legea a urmărit un scop legitim, și anume loialitatea față de Statul Moldova, în lumina importanței suveranității Statului, și necesitatea pentru o permanentă legătură politică și juridică între alegător și Stat. Astfel, permisiunea pentru membrii Parlamentului de a deține dubla cetățenie era contrară principiilor constituționale al independenței mandatului membrilor Parlamentului, al suveranității Statului, al securității naționale și al nedeazăluirii informației confidentiale.

Effet ex nunc, legislația națională a fost modificată după ce Marea Cameră a Curții Europene s-a pronunțat la 27 aprilie 2010 în cauza *Tănase v. Moldova* constantând o încălcare a articolului 3 din Protocolul nr. 1 la Convenție. Marea Cameră a reținut că orice restricție asupra drepturilor electorale nu trebuie să excludă câteva persoane sau grupuri de persoane de la participarea la viața politică a statului. În acest sens, s-a accentuat efectul disproporționat al legii asupra părților, care erau la momentul introducerii cererii în opoziție. Pluralismul și

democrația trebuie să se bazeze pe dialogul și spiritul de compromis, care implică diferite concesiuni din partea unor persoane sau grupuri de persoane, care sunt justificate de scopul de a menține și promova idealurile și valorile unei societăți democratice.

Cu titlu de exemplu poate fi adusă și *cauza Amihalachioaie v. Moldova* (Cererea 60115/00), în care reclamantul, avocat de profesie, s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului invocând încălcarea dreptului la libera exprimare după ce a fost sancționat de către Curtea Constituțională pentru opiniile critice expuse față de o hotărâre a acesteia. Prin Hotărârea din 20 aprilie 2004, Curtea Europeană a constatat că statutul specific al avocaților îi plasează într-o poziție centrală în administrarea justiției, în calitate de intermediari între justițiabili și instanțele de judecată, fapt care explică restricțiile de conduită impuse în mod obișnuit membrilor baroului. Cu toate acestea, libertatea de exprimare se referă în egală măsură și la avocați, care au dreptul de a se pronunța în mod public cu privire la funcționarea justiției, critica căreia nu trebuie, însă, să depășească anumite limite (§§ 27,28).

7. Ca urmare a luării în considerare de către Curtea Constituțională a țării Dvs. a jurisprudenței curților europene, alte curți/tribunale naționale iau la fel în considerare această jurisprudență?

În contextul obligativității actelor internaționale ratificate de către Republica Moldova pentru toate autoritățile publice și ținând cont de prioritatea reglementărilor internaționale în materia drepturilor omului în raport cu prevederile naționale legale, obligativitate consfințită în dispozițiile constituționale, este incontestabil faptul că Convenția Europeană și jurisprudența Curții Europene este obligatorie pentru instanțele judecătorești naționale.

Totodată, ținând cont de competența Curții Supreme de Justiție de a asigura uniformitatea practicii judiciare prin aplicarea corectă a normelor de drept material și procedural de către instanțele judecătorești ierarhic inferioare, prin Hotărârea Plenului nr. 17 din 19 iunie 2000 „Privind aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale”, Curtea Supremă de Justiție a explicat că la judecarea cazurilor instanțele de judecată urmează să verifice dacă legea sau actul care urmează a fi aplicat și care reglementează drepturi și libertăți garantate de C.E.D.O. sunt compatibile cu prevederile acesteia, iar în caz de incompatibilitate, instanța va aplica direct prevederile Convenției, menționând acest fapt în hotărârea sa.

La fel, prin respectiva hotărâre explicativă instanțele judecătorești au fost atenționate asupra faptului că pentru aplicarea corectă a Convenției este necesară studiarea prealabilă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, care este unica în drept, prin intermediul deciziilor sale, să dea interpretări oficiale și obligatorii aplicării Convenției. Astfel, instanțele judecătorești naționale sunt obligate să se călăuzească de jurisprudența Curții Europene.

De asemenea, în cazul revizuirii unei hotărâri judecătorești, drept temei fiind constatarea de către Curtea Europeană a încălcării drepturilor sau libertăților fundamentale, hotărârea acesteia din urmă va fi pusă la baza procesului judiciar redeschis.

Suplimentar, este judicios a menționa că instanțele judecătorești naționale aplică jurisprudența Curții Europene atât direct, cât și indirect prin executarea hotărârilor Curții Constituționale, care soluționează excepțiile de neconstituționalitate ridicate în cadrul unui proces judiciar și care în materia drepturilor și libertăților fundamentale se fundamentează și pe jurisprudența Curții Europene. Or, din momentul emiterii de către instanță a încheierii cu privire la ridicarea excepției de neconstituționalitate și până la adoptarea hotărârii de către Curtea Constituțională procedura de examinare a pricinii sau de executare a hotărârii pronunțate se suspendă. În această situație, chiar dacă instanței de jurisdicție constituțională nu îi revine sarcina de a statua cu privire la fondul unei cauze, decizia acesteia poate să aibă consecințe asupra obiectului litigiului soluționat inclusiv în baza deciziei Curții Constituționale.

II. Influența jurisdicțională reciprocă a Curților Constituționale

1. Curtea Constituțională, în jurisprudența sa, invocă jurisprudența constituțională a altor state?

O justiție constituțională eficientă contribuie la consolidarea statului de drept și a democrației, la apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și promovarea valorilor și principiilor constituționale, fiind realizată prin adoptarea de hotărâri bine fundamentate, bazate pe normele constituționale și pe cele de drept internațional, precum și pe experiența altor Curți Constituționale.

Este rațional ca o instanță constituțională dintr-un stat să investigheze jurisprudența constituțională a altor state, care deja s-au confruntat cu probleme similare, și, ținând cont de circumstanțele cauzei, de similitudinea instituțiilor juridice care constituie obiect al controlului constituționalității, să analizeze și, eventual, să aplice argumentele expuse în decizia instanței respective.

Totodată, este de reținut că, deși hotărârile Curții Constituționale nu abundă în referiri exprese la jurisprudența altor Curți Constituționale, la instrumentarea cauzelor aflate pe rol se explorează cu interes legislația relevantă și jurisprudența constituțională a altor state privind subiecte similare celor pe care ea le examinează.

Argumentele enunțate în deciziile instanțelor constituționale străine pot fi citate în hotărârile Curții Constituționale a Republicii Moldova în sprijinul raționamentelor proprii pentru a consolida poziția Curții sau a ilustra importanța problemei examinate.

Cu titlu de exemplu, menționi relevante referitoare la jurisprudența constituțională a altor state, implicit a statelor cu tradiții juridice similare, se atestă în următoarele hotărâri ale Curții Constituționale:

- În Hotărârea nr.28 din 22 decembrie 2011 privind controlul constituționalității Legii nr.184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (sesizarea a vizat angajarea răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege înaintat pe parcursul vacanței parlamentare), Curtea Constituțională s-a referit la *jurisprudența constituțională a României*, și anume:

„50. În privința angajării răspunderii Guvernului, Constituția României din 1991 s-a inspirat din modelul Constituției franceze din 1958, oferind la articolul 113, ulterior renumerotat în 114, posibilitatea angajării răspunderii Guvernului în fața Camerei Deputaților și a Senatului:

“(1) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună, asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.”

51. Interpretând dispozițiile textului constituțional, prin jurisprudența sa, Curtea Constituțională a României a impus anumite condiții în care Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului. Astfel, Guvernul are îndrituirea constituțională de a-și angaja răspunderea în următoarele condiții, respectiv: (a) existența unei urgențe în adoptarea măsurilor conținute în legea asupra căreia Guvernul și-a angajat răspunderea; (b) necesitatea ca reglementarea în cauză să fie adoptată cu maximă celeritate; (c) importanța domeniului reglementat și (d) aplicarea imediată a legii în cauză.

52. Drept răspuns la proiectul de lege privind revizuirea Constituției, Curtea Constituțională a României a recomandat completarea prevederilor art.114 alin.(1) din Constituție, în sensul limitării obiectului asupra căruia Guvernul își poate angaja răspunderea la un program, o declarație de politică generală sau la un singur proiect de lege care să reglementeze unitar relații sociale care privesc un singur domeniu (Decizia nr.799 din 17 iunie 2011). În acest sens, Curtea Constituțională a României a făcut referință la practica vicioasă a Guvernului în angajarea răspunderii pentru un proiect de lege ce modifica 17 legi privind reforma în domeniul proprietății și justiției.

53. Referindu-se la procedura angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, Curtea Constituțională a României a relevat (Hotărârea 1.557 din 18 noiembrie 2009):

“[...] Pentru a nu fi catalogată drept o procedură de nesocotire a rațiunilor ce au stat la baza edictării dispozițiilor art.114 din Constituție, angajarea răspunderii Guvernului asupra unui text de lege nu poate fi făcută oricând, oricum și în orice condiții, deoarece această modalitate de legiferare reprezintă, într-o ordine firească a mecanismelor statului de drept, o excepție.”

54. Pronunțându-se asupra rolului constituțional al moțiunii de cenzură în cadrul procedurii angajării răspunderii Guvernului asupra unui proiect de lege, Curtea Constituțională a României a observat (Decizia nr.1.525 din 24 noiembrie 2010):

“[...] Depunerea moțiunii de cenzură are semnificația declanșării controlului parlamentar asupra activității Guvernului [...]; este o armă pusă îndeobște la îndemâna opoziției parlamentare și nu în ultimul rând este o formă de exprimare a opoziției față de măsurile adoptate de Guvern. În consecință, împiedicarea prezentării și refuzul de a dezbate o moțiune de cenzură deja depusă sînt contrare Constituției, întrucât acest lucru ar echivala cu eliminarea posibilității opoziției parlamentare de a cenzura și controla deciziile guvernamentale de angajare a răspunderii.”

● În Hotărârea nr.3 din 9 februarie 2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr.163 din 22 iulie 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (care prevedeau lichidarea instanțelor judecătorești specializate) Curtea Constituțională a invocat jurisprudența *Consiliului Constituțional din Franța*:

67. [...]

Este știut că principiul securității juridice își are originea în dreptul german, care a consacrat protecția cetățenilor împotriva efectelor secundare ale legii, în special a incoerențelor legislative care pot decurge din schimbări repetate ale acesteia, în acest sens Consiliul Constituțional din Franța a arătat că securitatea juridică are ca elemente accesibilitatea și caracterul inteligibil al legii (Francois Luchaire – Cahiers du Conseil Constitutionnel nr.11). Curtea de Justiție a Uniunii Europene a preluat același sens al conceptului de securitate juridică în Cauza Bosch soluționată prin Decizia din 6 aprilie 1962. În același sens s-a pronunțat și Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin hotărârile din 26 aprilie 1979 și 22 septembrie 1994 în cauzele Sunday Times împotriva Marii Britanii și Hentrich împotriva Franței.

● În Hotărârea nr. 12 din 4 iunie 2013 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și promovării ideologiilor totalitare, Curtea Constituțională a reținut jurisprudența constituțională a unor țări din Europa Centrală, după cum urmează:

„2) PRECEDENTE ALE DREPTULUI COMPARAT

[...]

53. Cehoslovacia în 1991, prin Codul penal (§260), a impus sancțiuni penale persoanelor ce “sprijină și promovează mișcările care în mod demonstrativ vizează suprimarea drepturilor și libertăților cetățenilor sau răspândirea dușmăniei naționale, rasiale, de clasă sau religioase”. Fiind examinată în 1992 de către Curtea Constituțională, această normă penală a fost declarată constituțională. Ulterior Curtea Constituțională cehă a declarat norma în cauză neconstituțională pentru că “interzicerea cu desăvârșire a sprijinului sau promovării fascismului ori comunismului ar fi incompatibilă cu principiul reglementării specificative al legii penale”, întrucât “într-un caz de așa natură o mișcare fascistă sau comunistă nu ar fi definită adecvat”. Curtea a mai recunoscut că ideologia comunistă, pe lângă ideile violente de exercitare a puterii de stat, poate promova și idei democratice.

54. Ungaria în 2000, în baza Codului penal, a incriminat utilizarea atât a simbolurilor fasciste, cât și a celor comuniste, precum secera, ciocanul sau steaua roșie. Fiind sesizată în același an, Curtea Constituțională a Ungariei a declarat constituțională această interdicție pentru că “aceste simboluri (ciocanul, secera și steaua roșie) au un singur sens, fix, pentru locuitorii Ungariei, faptul că ele au avut legătură cu ideologia comunistă și regimul comunist și faptul că ideologia comunistă a fost o ideologie a urii și agresivității; precum și că simbolurile în consecință au fost simboluri ale dictaturii”.

Ulterior, prin hotărârea CtEDO din 2008, Ungaria a fost condamnată pentru încălcarea libertății de exprimare în cauza *Vajnai vs. Ungaria* (Dosarul nr.33629/06) în legătură cu condamnarea penală a unui membru de partid pentru aplicarea pe haină a unui simbol comunist în timpul unui eveniment public. La momentul respectiv reclamantul era vicepreședinte al Partidului Muncitoresc, un partid politic de stânga, înregistrat în 2003, și a fost condamnat pentru că purta pe haină o stea roșie, făcând propagandă în favoarea acestui simbol și a unei organizații ilegale. Constatând că singurele elemente probante pe care se bazează condamnarea sunt totodată modalități de exercitare a libertății de

exprimare, CtEDO a constatat că a existat o ingerință. Ingerința era prevăzută de lege și urmarea un scop legitim, care privea protejarea siguranței naționale și a ordinii publice. Manifestațiile nu au dat naștere la acte de violență, iar dacă anumite sloganuri scandate aveau o conotație violentă, nu s-a stabilit dacă au fost scandate de reclamanții înșiși. Astfel, în opinia CtEDO, chiar dacă atingerea adusă de autoritățile naționale dreptului reclamanților la libertatea de exprimare ar putea fi justificată prin încercarea de a proteja ordinea publică, cu precădere în climatul politic tensionat care domnea în țară la momentul comiterii faptelor, sancțiunile penale aplicate persoanelor interesate, adică aproape patru ani de închisoare, erau vădit disproporționate, prin natura și prin gravitatea lor, în raport cu scopul legitim urmărit prin condamnarea acestora. Curtea Europeană a stabilit că instanțele interne au trecut dincolo de ceea ce ar fi constituit o restrângere necesară a libertății de exprimare a reclamanților.

Curtea Europeană, pe aceeași cauză, a arătat că orice interdicție privind utilizarea simbolurilor comuniste trebuie să ia în considerare pluralitatea semnificațiilor atribuite majorității simbolurilor. Curtea a remarcat că în cazul Vajnai a fost pusă la îndoială legalitatea interdicției de a utiliza simbolurile comuniste, declarând secțiunea 269B a Codului penal “inacceptabil de largă” (paragr.56), dar nu s-a referit la seceră și ciocan. Cu toate acestea, Curtea Europeană a menționat că “însemne sau imagini de identificare a unei idei, persoane sau eveniment cu scopul de stabilire a legăturii dintre însemn și ideile, persoanele sau evenimentele simbolizate în baza caracterelor lor comune” (Ungaria, p.18), simbolurile prin natura lor sunt susceptibile de diverse interpretări și asocieri.

În noiembrie 2011, CtEDO a constatat o altă încălcare a articolului 10 al Convenției, în baza acestei legi, în cazul *Fratanolo vs. Ungaria*, care la fel se referea la afișarea publică a unei stele roșii de către un membru al unui partid de stânga din Ungaria. La 19 februarie 2013, Curtea Constituțională a recunoscut neconstituțională interdicția privind utilizarea simbolurilor regimurilor totalitare fasciste și comuniste, constatând o încălcare a principiului siguranței juridice și a libertății de exprimare.

În baza acestei hotărâri, în aprilie 2013 Parlamentul ungar a votat legea în altă redacție, operând modificări tehnice, pentru a corespunde cu principiul reglementării specificative invocat de CtEDO pe cauzele menționate examinate.

[...]

57. Din 2009 Polonia a instituit sancțiuni penale pentru promovarea publică a sistemului fascist sau totalitar. Aceste reglementări penale au fost contestate în Tribunalul Constituțional polonez, care, în 2011, le-a declarat neconstituționale. În fundamentarea hotărârii sale, Tribunalul a constatat că norma din Codul Penal nu întrunește criteriile de aplicabilitate în contextul prevederilor din legislația penală, este formulată într-un mod incorect, imprecis și neclar. Tribunalul Constituțional din Polonia a accentuat că lipsa concretitudinii articolului contestat încalcă libertatea de exprimare. Tribunalul a făcut referire și la soluțiile în vigoare adoptate de alte state, îndeosebi la cele din Ungaria legate de hotărârea CEDO în cazul Vajnai împotriva Ungariei.

[...]

101. [...] Pentru comparație, Curtea Constituțională a Poloniei a recunoscut că expresia “simboluri fasciste sau comuniste” nu este suficient de precisă, astfel încât oamenii să înțeleagă care simboluri sunt interzise. Cu această opinie a fost de acord Comisia de la Veneția.”

2. Curtea Constituțională are tendința de a se referi primordial la hotărârile provenind din statele cu aceeași limbă?

În cadrul Secretariatului Curții Constituționale funcționează Secția de cercetare și analiză, care investighează practica Curților Constituționale a altor state și asigură informarea, precum și transmiterea materialelor relevante (accesibile atât în limba română, cât și în limbile engleză, franceză și rusă) judecătorului-raportor cu privire la soluțiile din jurisprudența străină referitoare la subiecte similare celor examinate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova. Astfel, vectorul cercetării jurisprudenței altor state decurge din pertinența obiectului investigat, făcându-se uz de toate limbile cunoscute.

3. În care domeniu al dreptului (civil, penal, public) se referă Curtea Constituțională la jurisprudența altor Curți Constituționale europene sau non-europene?

Curtea Constituțională a Republicii Moldova, sub aspectul dreptului comparat, cercetează și analizează soluțiile date de instanțele constituționale străine asupra subiectelor ce fac resortul tuturor ramurilor de drept, cu excepția situațiilor în care actele sau normele contestate vizează situații specifice și relevante doar statului nostru.

4. Există o influență a jurisprudenței Curții Constituționale asupra jurisprudenței Curților Constituționale străine?

Este de menționat că prin intermediul Comisiei de la Veneția, la întrebările formulate de către ofițerii de legătură ai altor Curți Constituționale, Curtea Constituțională a Republicii Moldova prezintă informație referitoare atât la cadrul său național relevant materiei examinate, cât și la propria jurisprudență, în cazul în care dispune de aceasta.

La fel, jurisprudența Curții Constituționale a Republicii Moldova, care poate prezenta interes pentru mai multe state, este publicată sub formă de rezumate în Buletinele jurisprudenței constituționale editate de Comisia de la Veneția.

5. Există și alte forme de cooperare decât cea de preluare reciprocă a jurisprudenței?

Cooperarea și schimbul de experiență cu Curțile Constituționale ale altor state sunt de o importanță deosebită pentru Curtea Constituțională a Republicii Moldova, iar dezvoltarea relațiilor bilaterale și multilaterale constituie una dintre prioritățile instituției.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova menține și consolidează relații de cooperare cu instituții similare la nivel european și mondial în calitate de membru cu drepturi depline a 4 structuri internaționale: Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept a Consiliului European (Comisia de la Veneția), Asociația Curților Constituționale care utilizează parțial limba franceză (ACCPUF), Conferința Curților Constituționale Europene (CCCE) și Conferința Mondială a Justiției Constituționale (CMJC).

Totodată, Curtea Constituțională, în activitatea sa, a stabilit relații durabile cu Fundația Germană pentru Cooperare Juridică Internațională (IRZ), Fundația Hanns Seidel, PNUD Moldova, Misiunea OSCE în Moldova, ABA/ROLI Moldova, Misiunea norvegiană de experți pentru promovarea supremației legii în Moldova (NORLAM), Agenția Turciei pentru Cooperare Internațională.

Justiția constituțională se dezvoltă și prin intermediul schimburilor de informație, realizate în cadrul conferințelor internaționale, reuniunilor, meselor rotunde și întrevederilor de lucru ale judecătorilor și colaboratorilor Curții Constituționale.

Pentru intensificarea și consolidarea relațiilor de colaborare în domeniul justiției constituționale și ținând cont de complexitatea și dinamismul acesteia într-un stat de drept, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a semnat:

- Protocolul de colaborare cu Curtea Constituțională a României, la 11 decembrie 2001;
- memorandumuri de colaborare încheiate între Curtea Constituțională a Republicii Moldova și :
 - Curtea Constituțională a Ucrainei, la 5 iunie 2002;
 - Curtea Constituțională a Federației Ruse, la 1 noiembrie 2005;
 - Curtea Constituțională a Republicii Azerbaidjan, la 14 iulie 2010;
 - Curtea Constituțională a Georgiei, la 22 septembrie 2012.

III. Influența reciprocă a curților europene asupra jurisprudenței Curților Constituționale

1. Dreptul Uniunii Europene sau jurisprudența Curții de Justiție a UE, citată în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, exercită o influență asupra jurisprudenței Curții Constituționale?

Se reiterează faptul că, prin prisma normelor constituționale, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului are o aplicabilitate directă, fapt care nu exclude și aplicarea legislației Uniunii Europene, în cazul în care prevederile acesteia sunt reținute în concluziile hotărârilor Curții Europene, pertinente cauzelor examinate de către Curtea Constituțională.

A *fortiori*, trebuie subliniat că, deși nu este membru al Uniunii Europene, Republica Moldova și-a asumat ca prioritate națională integrarea europeană prin programul de activitate al Guvernului „Integrarea europeană: libertate, democrație, bunăstare, 2011-2014”, care prevede asimilarea principiilor și valorilor fundamentale ale Uniunii Europene.

În contextul vectorului și aspirațiilor de integrare europeană, Republica Moldova și-a asumat angajamentul ajustării legislației la cerințele dreptului UE. Astfel, potrivit prevederilor naționale legale: „Apărarea drepturilor, libertăților, intereselor legitime ale cetățenilor, egalitatea și echitatea socială, precum și compatibilitatea cu legislația comunitară, **constituie o condiție obligatorie a oricărui act legislativ.**”

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a invocat prevederile relevante ale *Preambulului Tratatului privind Uniunea Europeană*, versiunea consolidată, în Hotărârea nr.4 din 22 aprilie 2013 (privind menținerea în funcție a Prim-ministrului-demis prin moțiune de cenzură pentru suspiciuni de corupție), menționând:

„51. În Uniunea Europeană, conceptul statului de drept este consacrat în Preambulul și articolul 2 din Tratatul privind Uniunea Europeană, potrivit căruia:

„Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept și respectării drepturilor omului [...]”.

Având în vedere necesitatea ajustării legislației la aquis-ul comunitar și în contextul priorității integrării europene, jurisprudența Curții Constituționale din ultima perioadă conține tot mai multe referiri la Directivele UE. Cu titlu de exemplu, în Hotărârea nr.28 din 20 septembrie 2013 pentru controlul constituționalității unor hotărâri ale Parlamentului privind revocarea și desemnarea directorului general al Consiliului de administrație al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică, Curtea Constituțională a reținut:

„55. [...] Republica Moldova a aderat la Comunitatea Energiei în calitate de membru cu drepturi depline în 2010. Tratatul de instituire a Comunității Energiei a fost adoptat la 25 octombrie 2005, la Atena, intrând în vigoare pentru Republica Moldova la 1 mai 2010. Din acest moment a devenit obligatorie respectarea la nivel internațional a normelor juridice adoptate în temeiul Tratatului. Acestea includ Directivele Uniunii Europene, ce stabilesc structura de guvernare pentru sectoarele de energie electrică și gaze naturale.

56. Astfel, atât prin Directiva 2003/54/CE privind reglementările comune pentru piața internă a sectorului de electricitate, cât și prin Directiva 2003/55/CE privind reglementările comune pentru piața internă a sectorului de gaze naturale s-a menționat necesitatea instituirii unei autorități independente de reglementare în domeniu.

57. În Directiva 2009/72/CE și, respectiv, Directiva 2009/73/CE se menționează că autoritățile de reglementare din domeniul energiei și gazelor naturale trebuie să fie pe deplin independente față de orice interese publice sau private, ceea ce nu exclude controlul judiciar și controlul parlamentar. Prin respectivele Directive au fost abrogate Directivele precitate.

58. Curtea observă că, potrivit legislației comunitare, independența autorității de reglementare este o cerință legală obligatorie în Uniunea Europeană.

59. La fel, Directiva 2009/72/CE și, respectiv, Directiva 2009/73/CE stabilesc că în scopul de a proteja independența autorității de reglementare: ”membrii consiliului de administrare al autorității de

reglementare sau, în absența unui consiliu, un conducător managerial al autorității de reglementare este numit pentru un mandat fix de la cinci până la șapte ani, reînnoibil o singură dată”.

Inter alia, Curtea Constituțională a invocat în jurisprudența sa și *Directiva CoE (2000)78 din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă* (Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 2013 pentru controlul constituționalității articolului 301 alin. (1) lit. c) din Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154-XV din 28 martie 2003).

Cu referire la jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, Curtea Constituțională reține că aceasta este instituția judiciară a Uniunii Europene, sarcinile căreia constau în asigurarea interpretării uniforme a legislației UE, pentru aplicarea ei coerentă în toate țările UE, jurisdicția căreia nu se extinde asupra Republicii Moldova. Totodată, prin prisma argumentelor invocate mai sus, trebuie subliniat raționamentul invocării bogatei jurisprudențe a Curții de Justiție a Uniunii Europene la fundamentarea hotărârilor Curții Constituționale, inclusiv a opiniilor separate ale judecătorilor (ex. *Opinia separată a judecătorului Tudor Panțîru* la Hotărârea nr.11 din 28 mai 2013 pentru controlul constituționalității unei prevederi din art.8 alin.(1) lit.a) pct.5) al Legii nr.451-XV din 30 iulie 2001 privind reglementarea prin licențiere a activității de întreprinzător – care vizează *monopolul de stat asupra loteriei naționale*).

2. În ce mod jurisprudența Curților Constituționale influențează relațiile dintre Curtea Europeană pentru Drepturile Omului și Curtea Europeană de Justiție?

Întrucât Republica Moldova nu este membru al UE, iar competența funcțională a Curții Europene de Justiție nu se extinde asupra țării noastre, în prezent nu se poate afirma că există o influență a instanței de jurisdicție constituțională asupra relațiilor dintre Curtea Europeană a Drepturilor Omului și Curtea Europeană de Justiție.

3. În ce măsură diferențele dintre practica Curții Europene a Drepturilor Omului, pe de o parte, și cea a Curții Europene de Justiție, pe de altă parte, influențează jurisprudența constituțională?

În contextul argumentelor expuse la pct. 1-2, în procesul controlului constituționalității în prezent nu se atestă o discrepanță între constatările și soluțiile Curții Europene de Justiție în raport cu cele ale Curții Europene a Drepturilor Omului. Totodată, suplimentar este necesar a reitera că jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului are o aplicabilitate directă în procesul controlului constituționalității prevederilor legale referitoare la drepturile și libertățile fundamentale, protejate concomitent și de Convenția Europeană.